

Ulinganishi Wa Uundaji Wa Maneno Ya Kiswahili Na Ya Kiarabu

Ibrahim Elhadi Mohamed Lehmedi

Idara Ya Lugha Na Taaluma Za Kiafrika, Kitivu Cha Sanaa, Chuo Kikuu Cha Sebha, Libya

Keywords:

Maneno
Muudo
Uhusiano
Tofauti
Ulinganishi
Uundaji

ABSTRACT

Makala hii imejadili suala la ulinganishi wa uundaji wa maneno ya Kiswahili na Kiarabu. Katika makala hii tumetoa taarifa kuhusu umuhimu na njia za uundaji wa maneno kwa jumla, aidha swala limejadiliwa ni utaratibi na kanuni za uundaji wa maneno katika lugha ya Kiswahili na lugha ya Kiarabu. Pia tumejadili ulinganishi wa uundaji wa maneno kati ya lugha hizi mbili ili kuonyesha tofauti na uhusiano uliopo katika lugha ya Kiswahili na ya Kiarabu.

مقارنة في بناء كلمات اللغة السواحيلية واللغة العربية

ابراهيم الهادي محمد لحميدي

قسم اللغات الأفريقية، كلية الآداب، جامعة سبها، ليبيا

الكلمات المفتاحية:

اختلاف
بناء بنية
كلمات
مقارنة

الملخص

هذه المقالة تهدف لدراسة مقارنة في بناء كلمات اللغة السواحيلية واللغة العربية، سيتم التطرق لاهمية وطرق بناء الكلمات بالإضافة الى القوانين والنظم المتبعة في كلا اللغتين ثم سنقوم باجراء مقارنة من اجل معرفة العلاقة والاختلاف بين هاتين اللغتين في كل ما يختص ببناء الكلمات.

UTANGULIZI

Neno ni sehemu fupi ya lugha yenye maana. Ni sauti inayotamkwa au kuandikwa pamoja na kutaja jambo fulani.

Uundaji wa maneno ni mabadiliko ya istilahi na muundo unaosababishwa na mabadiliko ya sayansi na teknolojia katika Nyanja mbalimbali za jamii ili kukidhi dhima ya lugha kama chombo kinachojitosheleza katika mawasiliano. Ili kukidhi haja hii kuna mbinu mbalimbali zinazotumika katika uundaji na ukuzaji wa istilahi ya maneno katika lugha. (Matinde 2012:110).

Uundaji wa maneno ni ujenzi au uzalishaji au utengenezaji wa maneno mapya. Uundaji wa maneno mapya husaidia kuongeza msamiati katika lugha ili kukidhi mahitaji ya mawasiliano (TUKI (1990). Uundaji wa maneno mapya husababishwa na mabadiliko ya kiuchumi, kisiasa na kiutamaduni na maendeleo ya kisayansi

yanayotokea katika jamii. Kwa mfano tunayo maneno mapya, kama vile ufasidi, uwekezaji, ukeketaji, ujasiriamali na mengine mengi kutokana na mabadiliko ya kijamii.

Umuhimu wa uundaji wa maneno

1. Kwa ajili ya matumizi ya kawaida ambayo huchukua sura mpya kila siku.
2. Kwa ajili ya kuweza kutafsiri mengi kutoka lugha yako kwenda lugha ya kigeni au kutoka lugha ya kigeni kuingia katika lugha yako.
3. Ili kupata msamiati unaokubalika na shughuli mahsusi kama vile benki, forodhani, Jeshini, nk.
4. Kwa ajili ya matumizi ya utamaduni wa watu wa taifa hili au hata taifa jingine. Jambo la muhimu ni kuona msamiati

*Corresponding author:

E-mail addresses: ibr.lehmedi@sebhau.edu.ly

Article History : Received 05 July 2021 - Received in revised form 21 November 2021 - Accepted 03 December 2021

wa Kiswahili unaendelezwa ili kukidhi haja ya watumiaji wa Kiswahili katika kupokea maingiliano ya fani mpya za utamaduni wa kigeni.

5. Ili kukidhi msamiati wa masomo yote katika lugha yako, ambayo hapa ni Kiswahili.

Njia za uundaji wa maneno

Uundaji wa maneno hutokea kwa njia mbalimbali zifuatazo:

1. Kubadili mpangilio wa herufi.
2. Kuambatanisha maneno.
3. Kutohoa maneno ya lugha nyingine.
4. Uambishaji wa maneno.
5. Kufanikisha sauti, umbo, mlio na sura.

Uundaji wa Maneno katika Kiswahili Sanifu

Kama inavyojulikana kila lugha ina utaratibu na kanuni zake za kupangilia sauti zake kujenga maneno yake (taz. Shata na wenzie 1992: 150).

Kiswahili, kama ilivyo katika lugha yoyote, kina kanuni zake zinazofuatwa katika kuzipanga sauti zake za irabu na konsonanti ili kuunda maneno. Aidha lugha ya Kiswahili, kama zilivyo lugha nyingine za Kibantu, hutumia kwa wingi muambatano wa konsonanti na irabu katika kuunda maneno.

Neno la Kiswahili linaweza kuanza ama na konsonanti au irabu, lakini kila neno lenye asili ya Kibantu kila mara ni lazima liishie na irabu. Maneno yote yaliyokopwa kutoka lugha za kigeni yanakiuka utaratibu wa mwandamano wa konsonanti. Hata hivyo maneno hayo hulazimika kufuata utaratibu wa maneno ya Kibantu wa kuishia na irabu. Chunguza mifano ifuatayo:

Kiingereza Kiswahili

- (a) rocket = roketi
(b) blanket = blanketi

Kiarabu Kiswahili

- (a) bustan = bustani
(b) ardh = ardhi

Ama kuhusu aina za sauti mbalimbali pia kuna taratibu za utokeaji wake. Vipasuo vyenye mghuno vyaweza kutokea katika mwanzo wa neno, katikati ya neno, vikatanguliwa na nazali au katikati ya irabu mbili, kwa mfano:

- a) bandari, pmba, beba.
b) geuka, bunge, aga.
c) dunia, bundi, rudi.

Nazali zote zaweza kutokea katika mwanzo wa neno na katikati ya irabu mbili, lakini hazitokei mwishoni. Tuangalie mifano ifuatayo:

- a) meza--mama ,b) ng'ombe--ng'ang'ania
c) nyama – nyanya, d) ndege – nene.

Nazali *ny* na *ng'* haziwezi kufuatiwa na vipasuo kama vile [b], [d], [p] na [k] wakati [m] na [n] zaweza kufuatiwa na vipasuo tulivyotaja hapo juu.

- (a) mppaka (b) mddomo
(c) nddani (d) mbbuzi

Nazali *ny*, *ng'* haziwezi kufuatiwa na sauti nyingine isipokuwa irabu na nusu irabu, kwa mfano:

- ny ng'
(a) nywele (e) ng'amua
(b) nyyoka (f) ng'ombe
(c) nyyama (g) ng'wafua
(d) nyyinyi (h) nguvu

Zifuatazo ni baadhi ya taratibu za mpangilio wa sauti katika kujenga maneno ya Kiswahili:

- 1- Irabu zote za Kiswahili zinaweza kutokea mwanzoni, mwishoni na katikati ya neno. Hebu tuangalie mifano hii:**

Mwanzoni	Katikati	Mwishoni
a) abiria	<u>b</u> abu	soma <u>a</u>
b) <u>e</u> mbe	<u>m</u> eno	po <u>l</u> e
c) <u>i</u> dara	<u>s</u> ilabi	sentens <u>i</u>
d) ogopa	<u>g</u> oti	mchoro <u>o</u>
e) <u>u</u> linzi	<u>k</u> ula	siku <u>u</u>

- 2- Irabu inaweza kutanguliwa na kufuatiwa na irabu nyingine, kama inavyoonyeshwa katika mifano ifuatayo:**

- a) hamiaa b) kuoa c) teua
d) wanaelewana e) sahau f) laini
g) wanaoeuu h) nisaidie

- 3- Neno la Kiswahili linaweza kuanza na konsonanti ikifuatiwa na irabu au konsonanti nyingine. Hebu tuangalie mifano ifuatayo:**

- (a) kitabu (b) nddani
(c) dirisha (d) mtoto
(e) gari (f) mbbweha

- 4- Konsonanti inaweza kutokea katikati ya irabu yoyote katika neno la Kiswahili, kwa mfano:

- (a) kiti (d) adhabu
(b) kalamu (e) majina
(c) ubaya (f) eneo

- 5- Konsonanti zote za Kiswahili zinaweza kutanguliwa na sauti [m] mwanzoni au katikati ya neno. Mara nyingi katika mazingira ya hayo konsonanti [m] inakuwa ni silabi. Hebu tuangalie mifano ifuatayo:**

- a) mbembe d) tulimpa g) mke
b) mnyama e) mdudu h) mmoja
c) mppaka f) atamdunda i) mtu
h) alimbeba i) mwanamke

- 6- Katika Kiswahili nazali [n] inaweza kufuatiwa na konsonanti zifuatazo: [t, t', s, z, n] kama inavyodhihirika katika mifano ifuatayo:

- (a) nta (d) nzi

- (b) nchi (e) nne
(c) konsonanti

7- **Katika Kiswahili irabu mbili, tatu au zaidi zinaweza kupangiliwa katika kujenga maneno ya Kiswahili. Angalia mifano ifuatayo:**

- (a) baadaye (d) kuteua
(b) maua (e) waliooana
(c) zoea (f) watakaoiabisha

8- **Mfuatano wa sauti wenye asili za kigeni utaendelea kuongezeka kutegemea jinsi Kiswahili kinavyoendelea kupanua msamiati kwa kukopa maneno (taz. Massamba 1987: 147). Baadhi ya mifano ya mifuatano hiyo ni kama ifuatayo:**

- (a) *kt* bakteria kutokana na neno la Kiingereza bacteria
(b) *kr* demokrasi kutokana na neno la Kiingereza democracy
(c) *spr* spring kutokana na neno la Kiingereza spring

Uundaji wa Maneno katika Kiarabu

Uundaji wa maneno katika lugha lazima ufuate kanuni na taratibu maalumu zikubalikazo katika lugha hiyo. Majaribio mengi yamefanywa ya kuweka kanuni au misingi ya jumla kwa lugha asilia zote, lakini Trubetzky (1939: 68) anaonyesha dhahiri kwamba ni vigumu kupata kanuni za jumla ambazo zinatawala muundo wa maneno katika lugha zote, bali kila lugha inakuwa na kanuni zake za msingi.

Neno linaundwa kwa kuziweka sauti pamoja na kuna kanuni kadhaa zinazotawala utaratibu huo. Tunaposema kwamba muundo fulani haukubaliki katika lugha fulani hatuna maana kwamba wazungumzaji wa lugha ile hawawezi kutamka mfuatano wa sauti hizo, bali ni kwamba kanuni zinazoitawala lugha ile haziruhusu mfuatano huo (taz. Shata, A. na wenzie 1992: 159). Dhana ya mzizi katika lugha ya Kiarabu huchukua sura ya pekee na ni muhimu sana katika uundaji wa maneno. Kimsingi ni kwamba mzizi mara nyingi unaundwa na sauti tatu za konsonanti, ingawa mzizi mingine huundwa na sauti nne hadi tano na zote zikiwa ni konsonanti. Hii ina maana kwamba katika lugha hii irabu hazihesabiwi kama sehemu ya mzizi (taz. Mc Carthy, J 1979). Irabu huingizwa katika mzizi ili kutofautisha maana za maneno Hebu tuangalie mifano ifuatayo:

Mzizi	Kifonetiki	Kiarabu	Maana Ktk Kiswahili
(ktb)	[kita:ba]	كتابة	uandishi
(hrs)	[hira:sa]	حراسة	ulinzi
(srq)	[sariqa]	سرقة	wizi

Lugha ya Kiarabu ina mfumo na kanuni zinazotawala uundaji wa maneno na mfuatano wa sauti zake. Mifano iliyotolewa chini inaonyesha kwamba wazungumzaji wa Kiarabu wanaweza kutamka maneno haya, ingawa taratibu na kanuni za lugha ya Kiarabu za maneno asilia haziruhusu mfuatano wa sauti ambazo zinazotamkiwa

mahali pamoja kama: [n r , z d , s t , t t , t t] au ambazo zinakaribiana katika kutamkwa kwake kama: [j q , k q , j š]. Kwa hiyo maneno kama yale yaliyoonyeshwa hapo chini yanavunja taratibu na kanuni za uundaji wa maneno ya Kiarabu. Hii ina maana kwamba maneno hayo yanatokana na lugha nyingine za kigeni (Shata, A. na wenzie 1992: 153). Tuangalie mifano ifuatayo:

Kifonetiki	Kiarabu	maana ktk Kiswahili
a. [nirʒis]	نرجس	aina ya maua
b. [minjani:q]	منجنيق	ala ya vita
c. [tist]	طست	bakuli ya kunawa mikono
d. [tabarʒad]	طبرزد	aina ya yakuti
e. [jawsaq]	جوسق	kasri
f. [qirta:t]	قرطاط	kitu kidogo
g. [jawraq]	جورق	dume wa mbuni
h. [ʃi:š]	شيص	tende mbaya (koroma)

Kutokana na maelezo ya Ibn Faris (1956) tunaweza kubainisha aina mbili za uundaji wa maneno katika lugha ya Kiarabu, yaani uundaji unaofuata taratibu na kanuni za lugha ya Kiarabu, na uundaji unaokiuka taratibu na kanuni za lugha hiyo. Hebu sasa tuzitazame kwa makini aina hizi mbili:

Uundaji Unaofuta Kanuni Za Kiarabu

Kama tulivyokwishagusia hapo juu aina mojawapo ya uundaji maneno ni ule ambao unafuata kanuni za uundaji wa maneno asilia katika lugha ya Kiarabu. Tuangalie mifano ifuatayo:

Kifonetiki	Kiarabu	maana ktk Kiswahili
(a) [malik]	ملك	mfalme
(b) [ʔijil]	عجل	ndama
(c) [riða:b]	رضاب	udenda
(d) [maktab]	مكتب	ofisi
(e) [qa:nu:n]	قانون	kanuni
(f) [manzil]	منزل	nyumba

Uundaji Unaokiuka Kanuni Za Kiarabu

Kama kichwa cha habari kinavyoonyesha huu ni uundaji ambao unavunja kanuni asilia za uundaji wa maneno katika lugha ya Kiarabu. Uvunjaji wenyewe ni kwamba sauti zinazotamkiwa mahali pamoja kama vile: [s š , t s , j k , k q , ʔ γ , h h , h γ] n.k. hutumiwa kuunda maneno. Kwa hiyo tukikutana na maneno yenye muundo kama huu katika kamusi za Kiarabu, tujue kwamba maneno hayo si ya Kiarabu kwa uasili wake, bali ni ya mkopo au yamesanifishwa na kuingizwa katika Kiarabu, kama tulivyoona hapo juu (Ibrahim, E.M. (2004)).

Kutokana na maelezo hayo tunaweza kuorodhesha baadhi ya taratibu za uundaji wa maneno ya namna hiyo; taratibu ambazo kwa kawaida huwa haziruhusiwi katika uundaji wa maneno ya lugha ya Kiarabu:

1, Mfuatano wa [j] na [š]: Sauti hizi katika utaratibu wa kawaida hazawezi kutokea pamoja katika neno. Mfuatano huu si wa asili katika Kiarabu bali una asili ya kigeni. Kwa mfano: [šihri:j] (صهريج) ambalo lina maana ya "tenki" asili yake ni Kifarisi. (Gumati 1986:

120; Abdulkader 1988: 120).

2. Mfuatano wa [j] na [q]: Sauti hizi mbili nazo kwa kawida hazuwezi kutokea pamoja katika neno. Maneno yenye mfuatano huo huwa nayo yana asili ya kigeni. Kwa mfano: [minjani:q] (منجنيق), neno hili asili yake ni Kiajemi, ambalo lina maana ya ala ya vita (Gumati 1986: 120).

3. Mfuatano wa [j] na [t]: Sauti hizi katika utaratibu wa kawaida hazuwezi kutokea pamoja katika neno moja. Hata hivyo kuna maneno ya sasa yanayokiuka kanuni hii. Haya ni maneno kama vile [ta:jin] (طاجين). Neno hili halina asili ya Kiarabu bali ni asili ya Kiajemi (Bosha 1993: 16; Abdulkader 1988: 120).

4. Sauti [ʃ] na [s]: Sauti hizi mbili nazo hazuwezi kutokea pamoja katika neno. Mfuatano huu si wa asili ya Kiarabu bali una asili ya kigeni. Kwa mfano: [ʃirat] (صراط). Neno hili lina asili ya Kiajemi. (Bosha 1993: 16).

5. Sauti [r] na [l]: Katika utaratibu wa kawaida sauti [r] hairuhusu kutanguliwa na sauti [l], kwa mfano: [li:ra] (ليرة). Neno hili halina asili la Kiarabu, bali lina asili ya Kitaruki. (Shata na wenzaie 1992: 155; Abdulkader 1988: 120).

6. Sauti [d] na [z]: Sauti [d] haiwezi kufuatiwa na [z] katika maneno yenye asili ya Kiarabu. Kwa mfano: [muhandiz] (مهندز). Neno hili lina asili ya Kiajemi. Katika lugha ya Kiarabu [z] imebadilishwa kuwa [s], kwa hiyo neno hilo hutamkwa [muhandis] (مهندس) (Gumati 1986: 120; Abdulkader 1988: 120).

7. Katika utaratibu wa lugha ya Kiarabu, ikiwa mzizi wa neno una zaidi ya sauti tatu, sharti sauti mojawapo iwe kati ya sauti zifuatazo [f, r, m, n, l, b] la sivyoyote, neno hili litakuwa halina asili ya Kiarabu. Kwa mfano: [ʃasjad] (عسجد) ni la Kifarisi, ambalo lina maana ya dhahabu (Bosha, I. 1993: 16).

8. Maneno yenye asili ya Kiarabu hayamalizikii na irabu [u] isipokuwa neno moja tu, yaani [rabu:] (ربو) ambalo kwa hakika ni kiighairi. (Gumati 1986: 120; Bosha 1993: 17).

Kulinganisha Mfuatano wa Sauti katika Maneno ya Lugha ya Kiswahili na Lugha ya Kiarabu

Kama tunavyojua neno hujengwa na mfuatano wa sauti, na kila lugha ina kanuni zake inazofuata katika kuzipanga sauti za irabu na konsonanti ili kuunda maneno ya lugha hiyo.

Lugha ya Kiswahili, kama zilivyo lugha nyingine za Kibantu hutumia muambatano wa konsonanti na irabu kwa wingi sana katika kuunda maneno. Kwa hivyo mizani nyingi za maneno mengi ya Kiswahili ni mwambatano huo wa konsonanti na irabu. Neno la Kiswahili laweza kuanzia na ama konsonanti au irabu lakini maneno yote ya Kiswahili yenye asili ya Kibantu sharti yaishie na irabu. Kutokana na utaratibu huo maneno yote yaliyokopwa kutokana na lugha za kigeni sharti yaishie na irabu pia. Hebu tuchunguze mfano ufuatayo:

Kiingereza Mkopo

- (a) hospital hospitali

- (b) socks soksi
(ch) blanket blanketi
(d) record rekodi

Kiarabu Mkopo

- (a) kitaab kitabu
(b) qalam kalamu
(ch) bustaan bustani
(d) haq haki

Ama katika lugha ya Kiarabu mzizi, kimsingi, huundwa na sauti tatu za konsonanti, ingawa mizizi mingine huundwa na sauti nne hadi tano na zote zikiwa ni konsonanti, irabu katika lugha ya Kiarabu hazihesabiwi kama sehemu ya mzizi (taz. Mc carthy, J. 1979). Tuangalie mfano ifuatayo:

Mzizi Kiarabu Kifonetiki Maana Ktk Kiswahili

a)	k t b	كاتب	[ka:tib]	mwandishi
b)	k t b	كتاب	[kita:b]	kitabu
c)	h r s	حراسة	[hira:sa]	ulinzi
d)	h r s	حارس	[ha:ris]	nmlinzi
e)	s r q	سرقة	[sariqa]	wizi
f)	s r q	سارق	[sa:riq]	mwizi

Katika lugha ya Kiswahili irabu mbili, tatu au zaidi zinaweza kupangiliwa katika kujenga maneno, lakini mfuatano huo wa irabu hauwezi kutumika katika kujenga maneno ya Kiarabu. Hebu tuchunguze mifano ifuatayo:

Maneno ya Kiswahili

- (a) baba
(b) ua
(c) zoea
(d) watakaoiabisha

Maneno ya Kiarabu Maana ktk Kiswa

- (a) manzil nyumba
(b) bint msichana
(c) ka:tib mwandishi
(d) nu:r mwangaza

Lugha ya Kiswahili inaruhusu sauti nyingi za Kiswahili kutokea katika kujenga neno moja (Kihore, Y.M. (1984)), wakati katika lugha ya Kiarabu kuna baadhi ya sauti ambazo hazuwezi kufuatana katika neno moja, yaani kwa maneno mengine taratibu na kanuni za lugha ya Kiarabu haziruhusu mfuatano wa sauti ambazo zinatamkiwa mahali pamoja kama: [n r , z d , s t , t t , t t] (Ibrahim, E.M. (2004)). Ingefaa tutaje baadhi ya taratibu za mfuatano wa sauti katika lugha ya Kiarabu. Hebu tutazame mifano ifuatayo:

1- Katika lugha ya Kiarabu, ikiwa mzizi wa neno una sauti zaidi ya tatu, basi lazima sauti mojawapo iwe kati ya sauti zifuatazo [f, r, m, n, l, b] la sivyoyote, neno hilo halitakubalika kama neno la Kiarabu.

Kwa mfano: [ʔasjad] si neno la Kiarab bali ni la Kiajemi, ambalo lina maana ya dhahabu (Bosha, 1993: 16)

2- Katika lugha ya Kiarabu sauti [j] na [š], haziwezi kutokea kama mzizi wa neno moja. Kwa mfano, [šihri:j] neno hili lina asili ya Kiajemi ambalo lina maana ya tenki (taz. Abdulkader 1988: 120; Bosha 1993: 16).

3- sauti [q] na [j] Katika lugha ya Kiarabu haziwezi kutokea kama mzizi wa neon moja Kwa mfano, [minjaniq] neno hili lina asili ya Kifarisi, ambalo lina maana ya ala ya vita (taz. Abdulkader 1988: 120; Bosha, 1993: 16)

HITIMISHO

Kutokana na tarifa zilizotolewa na zilizochuguzwa katika makala haya matokeo yalikuwa wazi kwamba tumetoa taarifa ili:

1. Katika lugha ya Kiarabu, ikiwa mzizi wa neno una sauti zaidi ya tatu, basi lazima sauti mojawapo iwe kati ya sauti zifuatazo [f, r, m, n, l, b]
2. Katika lugha ya Kiarabu sauti [j] na [š], haziwezi kutokea kama mzizi wa neno moja.
3. sauti [q] na [j] Katika lugha ya Kiarabu haziwezi kutokea kama mzizi wa neon moja
4. **Irabu zote za Kiswahili zinaweza kutokea mwanzoni, mwishoni na katikati ya neno.**
5. **Neno la Kiswahili linaweza kuanza na konsonanti ikifuatiwa na irabu au konsonanti nyingine**
6. **Konsonanti zote za Kiswahili zinaweza kutanguliwa na sauti [m] mwanzoni au katikati ya neno.**
7. Katika Kiswahili nazali [n] inaweza kufuatiwa na konsonanti zifuatazo: [t, tʃ, s, z, n]
8. **Katika Kiswahili irabu mbili, tatu au zaidi zinaweza kupangiliwa katika kujenga maneno ya Kiswahili.**

MAREJEO

- Abdulkader, S. S. (1988) صالح سليم عبدالقادر الدلالة الصوتية في اللغة العربية (1988) سبها منشورات جامعة
- Bosha, I (1993) *Taathiri za Kiarabu katika Kiswahili pamoja na Kamusi Thulathiya*, Dar es salaam University Press.
- Gumati, M.M. (1986) محمد منصف القمطي الأصوات ووضائفها منشورات جامعة الفاتح كلية التربية
- Ibn Faris (1956) معجم مقاييس اللغة، طبعة القاهرة، تحقيق عبدالسلام هارون ابن فارس
- Ibrahim, E.M. (2004), *Matatizo Ya Matamshi Wanayowapata Wanafunzi Wa Kiarabu Wanapojifunza Kiswahili Sanifu. Tasnifu ya digirii Ya Uzamili ya M.A.(KiKiswahili) Katika Chuo Kikuu Huria Cha Tanzania*, Dar es Salaam.
- Kihore, Y.M. (1984) "Kiswahili katika hati za Kiarabu." *Mulika*

Na.16 TUKI. uk.38-45

Massamba, D.P.B. (1987) "The Effect of Language Modernization on the Phonological System of the Kiswahili Language." *Kiswahili Juzuu 54/1 & 54/2*

Matinde, R. S. (2012). *Dafina ya Lugha Isimu na Natharia*. Kwa Sekondari, Vyuo Vya Kati na Vyuo Vikuu. Mwanza: Serengeti Educational Publishers.

McCarthy, J. (1979) *Formal Problems in Semitic Phonology and Morphology*, PH. D MIT.

Shata, A (na wenzie) (1992) منشورات كلية الآداب والعلوم الأنسانية ابن مسيك الدار البيضاء المغرب.

Trubetzkoy (1939) *Principes de phonologie*, Editions Klincksieck, Paris

TUKI (1990) *Kamusi sanifu ya isimu na lugha*. DUP. Dar es salaam.